

Колесник

Лариса Володимирівна —

старший викладач кафедри педагогіки та методики початкового навчання Інституту педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Коло наукових інтересів: професійна освіта; громадянська освіта; правове виховання молоді; впровадження інноваційних педагогічних технологій, сучасних методів та організаційних форм навчання.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМООЦІНКИ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Розглянуто практичний досвід використання інтерактивних технологій (з їх коротким описом), застосованих автором для формування професійної самооцінки майбутнього вчителя початкової школи. Охарактеризовано використання інтерактивних технологій на кожному етапі формування професійної самооцінки, їхні сильні та слабкі сторони, висвітлено актуальність упровадження інтерактивного навчання в освітній процес. Наприкінці статті подано результати діагностичного зрізу студентів експериментальної та контрольної груп, що засвідчують ефективне використання зазначених методів.

Ключові слова: інтерактивні технології навчання, технології кооперативного навчання, кейс-технології, мережеві технології Web 2.0, професійна самооцінка.

Розв'язання проблеми підготовки спеціалістів якісно нового рівня потребує вдосконалення навчального процесу шляхом пошуку та впровадження нових технологій навчання. Інтерактивне навчання є найперспективнішим, зважаючи на потреби практики ВНЗ та вимоги сучасної освіти.

Інтерактивні технології навчання найбільше відповідають особистісно орієнтованому підходу, оскільки припускають спільне навчання (колективне, навчання у співпраці),

крім того, і студент, і педагог є суб'єктами навчального процесу. Педагог частіше постає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи, фасилітатора, творця умов для висунення студентами ініціативи. Інтерактивне навчання ґрунтується на власному досвіді майбутніх фахівців, їх прямій взаємодії зі сферою освоюваного професійного досвіду, і тому є пріоритетним у процесі формування професійної самооцінки майбутніх учителів початкової школи.

Нові технології навчання вивчали В. П. Безпалько, Н. О. Гушинець, Т. Г. Рудницька, Г. К. Селевко, О. С. Падалка. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи та їх готовність до використання інтерактивного навчання у початковій школі висвітлені в працях таких науковців, як О. Біда, Г. Коберник, Л. Коваль, О. Комар, М. Кларін, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко та ін. Незважаючи на велику кількість досліджень, питання застосування інтерактивних технологій у процесі формування професійної самооцінки майбутніх вчителів початкової школи не було висвітлене, що і зумовило нашу зацікавленість темою.

Отже, мета статті – описати й проаналізувати досвід використання інтерактивних технологій навчання у процесі формування професійної самооцінки майбутнього вчителя початкової школи.

Ефективність формування професійної самооцінки як цілісної системи значною мірою залежить від надання цьому питанню пріоритетного статусу з боку викладачів фахових дисциплін. Адже саме у процесі активної взаємодії викладачів і студентів формується адекватна професійна самооцінка майбутнього вчителя початкової школи. За умови активного навчання студент більшою мірою постає суб'єктом навчальної діяльності, ніж за традиційного (пасивного) навчання, вступає в діалог із викладачем, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання [7, с. 9].

Однак за результатами констатувального експерименту переважна більшість викладачів (67 %) під час спілкування зі студентами надає перевагу суб'єктно-об'єктному стилю педагогічної взаємодії, що пояснюється, з одного боку, інертністю викладачів у використанні інноваційних форм і методів навчання та складністю переходу на суб'єктно-суб'єктний стиль взаємодії «викладач – студент», і, з другого боку, відсутністю «запиту на знання» від самих студентів, ретранслявальною позицією «об'єкта навчального процесу», яку переважна більшість студентів засвоїла ще зі школи. З огляду на викладене та спираючись на об'єктивні закономірності використання інтерактивних технологій у своїй роботі ми запровадили *послідовне введення інтерактивних технологій* (від простих до найскладніших і розгорнутих) із першого до четвертого курсу навчання, що дало змогу використати всю їх палітру.

У розробленій моделі поетапного формування професійної самооцінки нами виокремлено два блоки інтерактивних технологій.

Перший блок ми умовно можемо назвати «класичним інтерактивом». До нього входять технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань [6, с. 38], інтерактивна лекція, проектні технології, тренінги, кейс-технології.

Другий блок – це використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтернет-ресурсів у навчальному процесі.

Розглянемо детальніше кожну групу та відповідні етапи формування професійної самооцінки майбутнього вчителя початкової школи.

Спеціально розроблена система завдань для чотирьох основних етапів процесу формування професійної самооцінки студентів майбутніх вчителів (адаптивно-діагностичного, проєктивно-діяльнісного, рефлексивно-корекційного та інтеграційного) використовувалася з урахуванням поступового ускладнення видів навчальної взаємодії студентів експериментальних груп із покроковим оволодінням компонентами професійної самооцінки: аксіологічним, когнітивним, емоційно-вольовим та рефлексивно-оцінним.

Так для створення позитивної атмосфери навчання й організації комунікації учасників навчального процесу нами було застосовано технології *кооперативного навчання* (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо), *колективно-групового навчання* («відкритий мікрофон», незакінчені речення, мозковий штурм, «навчаючи – вчуся» та ін.).

Технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.) крім активізації пізнавальної діяльності забезпечують потребу в циркулюванні інформації та її осмисленні. Наприклад, у рольових іграх абстрактні теоретичні схеми набувають конкретного змісту. В житті людина стикається із запропонованими в цих іграх ситуаціях лише епізодично, а повне переживання такого досвіду веде до створення істинних уявлень про самого себе та особливості взаємодії з оточенням. На таких заняттях розкриваються здібності студентів, формуються вміння швидко думати, аналізувати, брати на себе відповідальність і, крім контролю знань, відбуваються їх узагальнення і поглиблення. Учасники ігрових занять у процесі імітаційного моделювання дістають конкретніше уявлення про суть своєї майбутньої професійної діяльності [5, с. 171].

В інтерактивній формі можуть проводитися як практичні (семінарські) заняття, так і лекції. Серед останніх нами були використані: *проблемна лекція* (викладач на початку і в процесі викладу навчального матеріалу створює проблемні ситуації і залучає студентів до їх аналізу); *лекція із запланованими помилками (лекція-провокація)* – після оголошення теми лекції викладач повідомляє, що в ній буде зроблено певну кількість помилок різного типу, а студенти наприкінці лекції повинні назвати ці помилки; *лекція вдвох* – робота двох викладачів, які читають лекцію з однієї теми й взаємодіють як між собою, так і з

аудиторією; *лекція-візуалізація* – передача викладачем інформації студентам супроводжується показом різних малюнків, структурно-логічних схем, опорних конспектів, діаграм і т. ін. за допомогою технічних засобів навчання [1].

Соціально-психологічний тренінг формує у слухачів практичні навички керувати стилем своєї поведінки через усвідомлення того, як його сприймає оточення – симпатизує чи виявляє до нього антипатію. Нами було розроблено і проведено тренінги «Лідер в тобі» (оволодіння навичками самопізнання, рефлексивного мислення, самопрезентації, саморегуляції та самоорганізації), тренінг спілкування (оволодіння навичками професійно-особистісного спілкування) та тренінг роботи в команді.

Основою цього методу є флуктуації (перебудови) внутрішньої установки індивіда, які визначають подальшу зміну ставлення як до себе, так і до інших. Під час виконання цих тренінгів утверджуються навички та вміння проводити спостереження, визначати реальний стан іншої людини (навіть за невербальними методами) та коригувати свою поведінку в суспільстві. Тренування такої особливої чутливості (умовно «походити в чужих мештах»), відчуття стан іншої людини, навчитись співпереживати з нею сприяє вихованню у слухачів такого відчуття (і досить благородного), як емпатія [2, 15].

Проектні технології – система навчання, за якої особистість набуває знань та вмінь у процесі самостійного планування й виконання практичних завдань. Проект – це комплекс пошукових, дослідницьких, розрахункових, графічних та інших видів робіт, які студент виконує самостійно, але під керівництвом викладача, з метою практичного або теоретичного розв'язання значущої проблеми.

Так, на першому етапі нами був реалізований проект «Подорож моєї мрії», мета якого полягала в розвитку аналітико-рефлексивних умінь студентів та застосуванні цих умінь на практиці. Під час другого етапу студенти працювали над проектом щодо вирішення проблемних питань в класних колективах початкової школи. Ці проекти були індивідуальні, переважна більшість із них спрямовувалася на поліпшення психологічного клімату в класі, формування адекватної самооцінки, подолання конфліктів. Основу для виконання зазначених проектів становили власні спостереження і висновки, які зробили студенти під час практики «Шкільний день», головне завдання – застосування теоретичних знань (виявлення проблеми, діагностика, пошук шляхів вирішення, апробація, підбиття підсумків) на практиці. У цілому структуру і етапи проекту можна визначити як «5 П»: проблема – планування (проектування) – пошук рішення – продукт – презентація. Як шосте «П» можна додати портфоліо – папку, в якій зібрані всі робочі матеріали проекту (чернетки, денні плани, звіти та ін.). У нашій роботі створення портфоліо було застосовано як самостійний проект «Я – вчитель XXI століття» і постало як підсумовуючий захід із завершення четвертого (інтеграційного) етапу формування професій-

ної самооцінки майбутнього вчителя початкової школи.

В основу проектної технології покладена ідея, що є суттю поняття «проект», – його прагматична спрямованість на результат, який можна отримати під час розв’язання тієї чи іншої практично або теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, використати в реальній практичній діяльності. Для досягнення такого результату необхідно навчити студентів самостійно мислити, визначати й розв’язувати проблеми, використовуючи знання з різних галузей, уміння прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішень, уміння встановлювати причино-наслідкові зв’язки [3, с. 198].

Кейс-технології. «Кейс» – від англ. *case* – подія. Походить від лат. *casus* – форми латинського дієслова *cadere*, що означає «падати», тобто це те, що «падає, звалюється на нас» [4, с. 23]. З огляду на велику кількість методів, які належать до кейс-технологій, у нашому дослідженні ми надали перевагу методу аналізу конкретних ситуацій (АКС).

Під конкретною ситуацією розуміється подія, яка охоплює суперечність (конфлікт) або постає в суперечності з навколишнім середовищем. Як правило, ці ситуації характеризуються невизначеністю, непередбачуваністю виникнення і є порушенням або відхиленням у соціальних, економічних, організаційних, педагогічних, виробничих і технологічних процесах. Однак метод АКС може включати і ситуації, в яких наявний позитивний приклад або досвід, вивчення та запозичення якого сприятиме підвищенню якості виробничої діяльності. У процесі вирішення конкретної ситуації студенти використовують свій досвід і набуті знання, застосовують у навчальній аудиторії ті способи, засоби та критерії аналізу, які опанували у процесі попереднього навчання.

Варто зауважити, що яку б з технологій першого блоку ми не обрали, на всіх стадіях навчального процесу спілкування побудоване в живій манері, аудиторія залучається до освітнього процесу й студент стає його активним учасником. Це сприяє не тільки кращому засвоєнню теоретичного матеріалу, а й паралельно формує практичні навички.

Живе спілкування – ключовий фактор застосування інтерактивних технологій, але не менш значущим є налагодження зворотного зв’язку з викладачем, коли студент може отримати консультацію з будь-якого питання, перепевірити себе в спілкуванні. У налагодженні такого процесу неоціненну роль відіграє другий блок інтерактивних технологій – інформаційно-комунікаційні технології та інтернет-ресурси. У своїй роботі ми застосовували сервіси мережових технологій Web 2.0, зокрема блоги (<http://www.livejournal.ru>, <http://www.blogger.com>), соціальні мережі (<http://vk.com>), карти знань або карти розуму (<http://www.mindmeister.com>), електронну пошту, мережні педагогічні спільноти (<http://www.pil-network.com>, <http://metodportal.net>, <http://elnik.kiev.ua>).

Розглянемо приклад застосування блогів у процесі формування

рефлексивно-оцінного компонента професійної самооцінки майбутнього вчителя початкової школи. Під час проходження практики «Шкільний день» студенти повинні створити блог і систематично вести записи після кожного відвідування школи. Завдання полягає у відстежуванні студентами свого емоційного стану під час перебування у школі, виявленні нетипових ситуацій та їх детальному аналізі з висвітленням власної позиції щодо зазначених питань. Для комунікації між студентами і викладачем можна використовувати коментарі, електронну пошту й менеджери миттєвих повідомлень. Крім того, студентські блоги об'єднані в одну групу, що дає змогу коментувати записи однокурсників і ознайомлюватися з чужим досвідом. Такий вид роботи вчить студентів відстежувати власний емоційний стан та вчитися його контролювати, самостійно ставити проблемні запитання та організовувати їх обговорення між собою, вчить рефлексії, самооцінюванню, оцінюванню результатів навчальних досягнень не лише за загальновідомими критеріями (розробленими викладачем), а й за власними критеріями оцінювання.

Для перевірки ефективності використання описаних інтерактивних технологій у середині формувального експерименту нами був проведений проміжний діагностичний зріз, під час якого виявлено досягнутий рівень сформованості компонентів професійної самооцінки у студентів експериментальних (175 осіб) та контрольних (173 особи) груп. З метою отримання об'єктивної оцінки сформованості професійної самооцінки нами використано метод «експертів». У дослідженні кожного студента характеризували (оцінювали) компетентні особи: викладачі педагогіки, викладачі методик початкового навчання, керівники студентської педагогічної практики, вчителі початкової школи, де студенти проходили педагогічну практику.

Оцінювалися рівні сформованості компонентів професійної самооцінки за 12-бальною шкалою: перший рівень – початковий (1–3 бали), другий рівень – середній (4–6 балів), третій рівень – достатній (7–9 балів), четвертий рівень – високий (10–12 балів). Експертам пропонувалося заповнити бланк оцінювання сформованості професійної самооцінки у певного студента 3-го курсу (V семестр).

Результати діагностичного зрізу сформованості професійної самооцінки у студентів експериментальних та контрольних груп під час другого формувального етапу були такими: високому рівню відповідають 9,4 % студентів експериментальних груп та 4,3 % контрольних груп; достатньому – 46,3 та 28,2 %; середньому – 26,8 та 36,1 % і початковому – 17,5 та 31,4%.

Таким чином, діагностичний зріз виявив, що впровадження розробленої моделі поетапного формування професійної самооцінки майбутнього вчителя початкової школи і, зокрема, використані інтерактивні технології істотно вплинули на рівень сформованості професійної самооцінки студентів експе-

риментальних груп.

Висновки. Для цілеспрямованої підготовки конкурентоспроможного фахівця необхідно, щоб організаційні методи, форми та засоби навчання відповідали сучасному соціальному замовленню. Професійна самооцінка студентів майбутніх учителів початкової школи формується впродовж навчально-професійної діяльності й з огляду на сучасний ринок праці, де є запит на професіонала, який виражено та адекватно оцінює себе, потребує пильної уваги з боку викладачів ВНЗ. На нашу думку, саме інтерактивні технології навчання найпридатніші для керування процесом формування професійної самооцінки. Саме вони дають змогу індивідуально підходити до потреб кожного студента, вибудовувати власну освітню траєкторію та впевнено спрямовувати по сходах професійного та особистісного вдосконалення. Крім того, інтерактивні технології вдало налагоджують суб'єктно-суб'єктну взаємодію між викладачем і студентом, що сприяє створенню позитивної атмосфери та налагодженню співпраці в освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. *Аронова Г. А.* Методика обучения взрослых : особенности лекционной формы подачи материала по гуманитарным дисциплинам [Электронный ресурс] // Фестиваль педагогических идей «Открытый урок» : [сайт]. – 2012. – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/513950/> (дата обращения: 11.05.2012).
2. Інтерактивні методи навчання : навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецін : Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.
3. *Краснов Ю. Э.* Современные дискуссии по проблеме «Метод проектов» (реферативный обзор источников, включая рассмотрение концепции Дж. Равена о развитии компетентностей высшего уровня посредством проектного обучения) / Ю. Э. Краснов // Метод проектов. Сер. «Современные технологии университетского образования». Вып. 2 / Белорус. гос. ун-т. Центр проблем развития образования. Республиканский ин-т высш. шк. БГУ. – Минск : РИВШ БГУ, 2003. – С. 197–221.
4. *Масалков И. К.* Стратегия кейс стади: методология исследования и преподавания : учеб. для вузов / И. К. Масалков, М. В. Семина. – М. : Академический проект : Альма Матер, 2011. – 443 с.
5. Інтерактивні методи навчання як засіб формування адекватної самооцінки студентів / В. А. Петрук, М. В. Палій, Н. О. Андрущенко, О. П. Прозор // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 1. – С. 168–172.

6. *Пометун О.* Інтерактивні технології навчання: Теорія, практика, досвід : метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 216 с.
7. *Ступина С. Б.* Технологии интерактивного обучения в высшей школе : учеб.-метод. пособие / С. Б. Ступина. – Саратов : Издательский центр «Наука», 2009. – 52 с.

References

1. Aronova, G. A. Metodika obuchenija vzroslyh : osobennosti lekcionnoj formy podachi materiala po gumanitarnym disciplinam [Jelektronnyj resurs] // Festival' pedagogicheskikh idej «Otkrytyj urok» : [sajt]. – 2012. – Rezhim dostupa: <http://festival.1september.ru/articles/513950/> (data obrashhenija: 11.05.2012).
2. Interaktyvni metody navchannja: Navch. posibnyk. / Za zagh. red. P.Shevchuka i P.Fenrykha. – Shhecín: Vyd-vo WSAP, 2005. – 170 s.
3. Krasnov, Ju. Je. Sovremennye diskussii po probleme «Metod proektov» (referativnyj obzor istochnikov, vkljuchaja rassmotrenie koncepcii Dzh. Ravena o razvitii kompetentnostej vysshego urovnja posredstvom proektnogo obuchenija) / Ju. Je. Krasnov // Metod proektov. Serija «Sovremennye tehnologii universitetskogo obrazovanija». Vyp. 2. / Belorusskij gosudarstvennyj universitet. Centr problem razvitija obrazovanija. Respublikanskij institut vysshej shkoly BGU. – Minsk : RIVSh BGU, 2003. – S. 197–221.
4. Masalkov, I. K. Strategija kejs stadi: metodologija issledovanija i prepodavanija: uchebnik dlja vuzov / I. K. Masalkov, M. V. Semina. – M. : Akademicheskij Proekt ; Al'ma Mater, 2011. – 443 s.
5. Petruk V.A., Palij M.V., Andrushhenko N.O., Prozor O.P. Interaktyvni metody navchannja jak zasib formuvannja adekvatnoji samoocinky studentiv / V.A.Petruk, M.V.Palij, N.O.Andrushhenko, O.P.Prozor // Visnyk Vinnyckjogho politekhnichnogho instytutu. – 2011. - № 1. – S. 168-172.
6. Pometun O., Pyrozhenko L. Interaktyvni tekhnologhiji navchannja: Teorija, praktyka, dosvid: Metod, posibnyk / O.Pometun, L.Pyrozhenko. – K., 2002. – 216 s.
7. Stupina S. B. Tehnologii interaktivnogo obuchenija v vysshej shkole: uchebno-metodicheskoe posobie / S. B. Stupina. – Saratov : Izdatel'skij centr «Наука», 2009. – 52 s.

Колесник Л.

ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМООЦЕНКИ СТУДЕНТОВ – БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Рассматривается практический опыт использования интерактивных технологий (с их кратким описанием), которые были применены автором к формированию профессиональной самооценки будущего учителя начальной школы. Охарактеризованы использование интерактивных технологий на каждом этапе формирования профессиональной самооценки, их сильные и слабые стороны, освещена актуальность внедрения интерактивного обучения в образовательный процесс. В конце статьи представлены результаты диагностического среза студентов экспериментальной и контрольной групп, удостоверяющие эффективное применение указанных интерактивных технологий.

Ключевые слова: интерактивные технологии обучения, технологи кооперативного обучения, кейс-технологии, сетевые технологии Web 2.0, профессиональная самооценка.

Kolesnyk L.

FORMATION THE ELEMENTARY STUDENT TEACHERS' PROFESSIONAL SELF-ESTEEM WITH ACTIVE LEARNING TOOLS: EXPERIENCE AND PRACTICE

This paper describes own strategies and experiences of formation the elementary student teachers' professional self-esteem with active learning tools and draws on the published research in this area to understand how to integrate the technology effectively into the educational process. Active learning technologies is a broad approach that includes such techniques as substituting active learning experiences for lectures, holding students responsible for material that has not been explicitly discussed in class, assigning open-ended problems and problems requiring critical or creative thinking that cannot be solved by following text examples, involving students in simulations and role-plays, assigning a variety of unconventional writing exercises, and using self-paced and/or cooperative (team-based) learning. In traditional instruction, the educator's primary functions are lecturing, designing assignments and tests, and grading; in active learning environment the teacher still has these functions but also provides students with opportunities to learn independently and from one another and coaches them in the skills they need to do so effectively. The article concludes by comparing the successful change in self-esteem's formation process of experimental and control groups.

Keywords: active learning, cooperative learning, case-study, web 2.0 teaching tools, professional self-esteem.